

Christinas dramatiske Skikkelser, som kunde tilfredsstille Nutidens Krav til Karakteranalyse. Hertil kræves mer end Birket Smiths imponerende dybtgaaende Kildestudium, nemlig Intuition og Kongenialitet.

I B. N.s Udgave er de oplysende Realnoter og personhistoriske Anmærkninger indskrænket til det nødtørftigste, og Hovedvægten lagt paa sproglige Forklaringer.

Billedudstyret er saare beskedent, et Par Facsimiler, et Rids af Slottet og en Gengivelse efter G. Hondhorsts prægtige Billede af Leonora Christina i en af Vald. Andersen udført Tegning — rædselsfuld at skue. Begge Udgivere har undladt at medgive Bogen et Register, som dog selv Lægfolk kunde have haft nogen Nytte af.

Louis Bobé.

Johan Carlie: Studium über die mittelniederdeutsche Urkunden-sprache der dänischen Königskanzlei von 1340-1430. Nebst einer Übersicht über die Kanzleiverhältnisse.
Lund. 1925.

Denne Bog er skrevet for Erhvervelse af Doktorgraden ved det filosofiske Fakultet i Lund. Den falder i to Afsnit, et historisk og et grammatisk. Det er første Afsnit, der her skal betragtes nærmere. Forf. kalder det en Oversigt over Kancelliforholdene, en Betegnelse, der er altfor vid, Afsnittet behandler kun Kancelliets Stilling til Udfærdigelsen af de middelnedertyske Skriftstykker og dette tilmed kun ganske overfladisk. Saa glædeligt det er, at et sprogligt Arbejde indledes med en diplomatarisk Oversigt, saa beklageligt er det, at Forf. netop viser sig ganske ubevandet i Diplomatiiken. Den Opgave, Forf. stiller sig, maatte nu paa Forhaand anses for uløselig indenfor de givne Rammer, dels fordi Forarbejder ganske savnes dels fordi den rummer Stof nok til en særskilt Behandling, hvis Resultater blot oversigtsmæssig fremstillet vilde beløbe sig til langt flere end det Antal Sider (147), Forf.s eget Arbejde beløber sig til. Den maatte nemlig nødvendigvis tage sit Udgangspunkt i de normale Kancelliprodukter, de paa Latin affattede Dokumenter, for herfra at søge udredet Aarsagerne til de nye sproglige Foreteelser, først de lettere forklarlige paa Vulgær-sproget siden de i et dansk Kancelli ganske unormale paa et fremmed Sprog. Opmærksomheden maatte da her i ganske anden Grad end hos Forf. være koncentreret om en Udredning af de specielle Forhold, der medfører, at Kancelliet første Gang lader fremstille og hænger det kgl. Segl under et saadant i sproglig Henseende unormalt Produkt. At Udfærdigelse ved Modtageren

her har spillet en afgørende Rolle vilde enhver med mindste Smule Kendskab til Diplomantik straks have tænkt sig, men dette Begreb kender Forf. øjensynlig ikke. Havde han kendt og benyttet G. v. Buchwalds: *Bischofs- und Fürstenurkunden des XII. und XIII. Jahrhunderts*, det eneste udførlige Arbejde vedrørende dansk Brevvæsen før 14. Aarh. og af Betydning ogsaa direkte for Forf.s Indledning, da han punktvis foretager Tilbageblik til ældre dansk Kancellivæsen, vilde denne Mangel sikkert ikke være forefundet. Noget andet er det, om dermed en Hovedanke mod hele Værket vilde være afhjulpet. Meningen med at give en »historisk« Indledning til en Undersøgelse over Diplomsprog maa dog være den at slaa fast, hvilke Udfærdigelser der er Kancelliets, altsaa egentlige Udstederdokumenter, og hvilke der er opstaaet udenfor Kancelliet. I et enkelt Tilfælde bemærker Forfatteren rigtigt, at flere af de Breve, der er skrevet under Valdemar Atterdags og Erik af Pommerns Udenlandsrejser, synes at hidrøre fra fremmede Skrivere, men ikke desto mindre indgaar de samme Dokumenter som Led i Forf.s Materiale til Oplysning af det danske Kancellis Diplomsprog, idet han slaar sig til Taals med, at de alle er udstedt af Kongen eller i Kongens Navn, mens det dog maa komme an paa, hvem der har dikteret og skrevet dem. Paa den Maade kunde Forf. med lige saa stor Ret gøre Valdemar Atterdags i Kalisch 1370 27. Juni udstedte Dokument til et dansk Kancelliprodukt og føje højtysk Skriftsprog til de mange andre i Kancelliet anvendte¹. Dette har Forf. dog ikke haft Mod til at gøre, men han tager ikke i Betænkning at benytte det i Spandau 1340 22. April udstedte Dokument i Blandingsprog, skønt det er udstedt af Valdemar Christoffersøn, før han bliver dansk Konge og saaledes afgjort ikke er et dansk Kancelliprodukt.

Omend Forf. saaledes ikke sigter sit Materiale med Hensyn til, hvad der virkelig er udgaaet af Kancelliet, maatte man dog i hvert Fald vente, at det rent sproglige Skel var nøje overholdt. Men ogsaa her skuffes man. For det første sættes Tidsgrænsen saaledes, at det ældste nedertyske Dokument, der behandles, bliver Kristoffer 2.s Brev 1329 12. Novbr., medens f. Eks. Erik 6.s Brev 1315 23. Novbr. forbigaaes. Dernæst fremskaffer Forf. sit Materiale ved at gennemgaa Regesta og Repertoriet og medtage, hvad der heraf direkte kan ses at være affattet paa Nedertysk, mens, som han selv oplyser, alt hvad disse Værker optager ved

¹ At det danske Kancelli i Unionstiden i stigende Tal skal have udfærdiget Dokumenter paa Norsk og Svensk, som Forf. vil det, kan jeg ikke tænke mig. Unionen betyder næppe en Ophævelse af det norske og svenske Kongekancelli.

en blot Henvisning til en Diplomsamling eller lignende forbigaas da »Sproget ikke sikkert lader sig fastslaa«(!). Endelig udskiller han enkelte Breve af det paa denne Maade indsamlede Materiale »af forskellige Grunde«, hvilke oplyser han desværre ikke, men medtager til Gengæld enkelte, der ikke er fortegnet i Regesta og Repertoriet, især fra Königsberg Arkivet. Gaar man hans Dokumentliste igennem, viser det sig, at alle disse Breve er gaaet ud af Landet, saa Forf. havde ikke behøvet undre sig over, at de ikke er fortegnet i Repertoriet. At Materialet paa den Maade bliver mangelfuldt, siger sig selv, idet paa den ene Side en Del af det ikke er danske Kancelliprodukter, mens paa den anden Side flere af disse vilkaarligt er udeladt. I hvor høj Grad dette Forhold forvansker de sproglige Resultater, ser jeg mig ikke i Stand til at afgøre; at det maa gøre det, forekommer mig umiddelbart indlysende. For Udredningen af Kancelliforholdene spiller det imidlertid ikke nær den Rolle, som man maatte vente, takket være den Omstændighed, at Forf. næsten ikke bruger sit Materiale hertil. Med Undtagelse af Udarbejdelsen af en Skriversfortegnelse, til hvilken jeg straks skal vende tilbage, hviler nemlig hele Forf.s Indledning paa William Christensens: Dansk Statsforvaltning i 15. Aarh. og for de Tilbageblik til ældre dansk Kancellivæsen, som Forf. har følt sig foranlediget til at give, paa Steenstrups Studier suppleret med to Bemærkninger hos Dahlerup: Geschichte der dänischen Sprache (Skæbnen vil, at de begge er urigtige; det ældste danske Dokument affattet paa Latin er ikke fra 1135, dette er det ældste i Originalbrudstykke bevarede, men fra 1085, det ældste Dokument affattet paa Dansk ikke fra 1371 men fra 1354). Det maa anses for en Fordel for Værket, at Forf. saa slavisk følger Christensen, men det er dog at drive Afhængigheden af sine Avtoriteter for vidt, naar Forf. affærdiger Bunges Nævnelser af en Kansler Herman 1425 med en Henvisning til, at en saadan ikke findes i Christensens Kanslerfortegnelse og Herman følgelig ikke kan have været Kansler.

Tilbage som Forf.s eneste, virkelig selvstændige Bidrag til Oversigten over Kancelliforholdene bliver en Skriversfortegnelse paa ikke mindre end 20 Skrivere, der skal have besørget Korrespondancen i det danske Kancelli i Tiden 1330—1430. Som Nr. 1 nævnes Boetius, der imidlertid næppe har været Skriver. Han kaldes Kapellan og nævnes i et Dokument sammen med Prototyparen Johannes Faber, utvivlsomt Dokumentets Skriver. At Kapellanerne i Enkelttilfælde, hvor ingen Skrivere har været ved Haanden, og især i ældre Middelalder kan have fungeret som

saadanne, vil jeg ikke benægte¹, almindeligvis er de det imidlertid ikke. Med samme Begrundelse maa Kapellanerne Nicolaus, Henrik Werner (som tilmed kun nævnes i et Dokument udstedt af Valdemar Atterdag paa hans lange Udenlandsrejse, og saaledes slet intet har at gøre med det danske Kancelli), Bertold Witte, Eggert, Didrik, Herman, Stoyslave van der Osten og Henrik van Olen udgaa. (Forf.s Nr. 6, 8, 13, 15, 16, 18, 19 og 20.) Endvidere Bundo, og Benedikt Krabbe (Nr. 2 og 3), der begge blot er Vidner i det af Johannes Faber udfærdigede Dokument. At gøre Bundo til Skriver og samtidig forsøge at identificere ham med Bundo, Kongens Ombudsmand i Fyn. gaar i hvert Fald ikke an. Endelig er det forkasteligt at medtage Bisp Johannes, Kong Olufs »Kentzeler«, i Skriverfortegnelsen (Nr. 12), da det er ganske urimeligt at tænke sig ham identisk med den Johannes Skriver, der optræder i et andet af Kong Oluf udstedt Dokument. Tilbage bliver da blot syv sikre Skrivere, Forf.s Nr. 4 Protonotaren Johannes Faber, Nr. 5 Kansleren Henrik af Lüneburg (i pavelige Skrivelser kaldet Protonotar og derfor næppe mere end titulær Kansler, maaske blot Skriver). Om dem begge gælder, at de ikke forekommer i nogle af de Dokumenter, der indgaar i Forf.s Materiale. Endvidere Nr. 7 Skriveren Rudolf, Nr. 9 Notaren Rikmann, der ikke forekommer i Forf.s Materiale, Nr. 10 Notaren siden kaldet Skriver Roder, Nr. 14 Skriveren Albrekt Kalenberch og Nr. 17 Johan Bryms, om hvilke tre sidstnævnte det samme gælder som om Rikmann. Man forstaaar herefter ganske godt, at Forfatteren har afholdt sig fra at gætte paa, hvilke af de nævnte Skrivere der har skrevet de Dokumenter, som lægges til Grund for den sproglige Undersøgelse, men man har samtidig vanskeligt ved at forstaa, hvad da hele den sikkert møjsommeligt sammenbragte Fortegnelse skal hjælpe til. En enkelt Undtagelse er der dog. Skriveren Rudolf forekommer i et Dokument udstedt 1350, i Forf.s Diplomfortegnelse optaget som Nr. 8. Forf. tør imidlertid ikke paastaa, at det er denne Rudolf, der har skrevet Brevet. Det er mig ubegribeligt, hvad det er, der her har gjort Forf. saa forsigtig. I sine Forsøg paa at identificere Skriverlistens Skrivere med andre historisk bekendte Personligheder, viser Forf. ofte en overordentlig Kombinationsdristighed, saaledes naar han identificerer Rikmann med Rikmann van der Lancken, Herman med Provst Herman i Odense og om Stoyslave van der Osten lader henstaa, om han er identisk med Buchardt de Osten,

¹ Som oftest kaldes de da Kapellan og Skriver, hvilket viser, at et Undtagelsestilfælde foreligger, og at Kapellanerne i Almindelighed ikke er Skrivere, men af højere Rang end disse.

Henrik van der Osten eller Bertold van der Osten uden at lægge fornøden Mærke til, at Fornavnene dog er ganske forskellige.

Naar Forf. er bleven Doktor paa den foreliggende Afhandling, maa det vel skyldes Kvaliteten af den grammatiske Del, og den historiske Indledning maa da opfattes mere som et overflødigt Appendix end som det nødvendige Grundlag for denne Del. At den imidlertid pretenderer at være det sidste er i mine Øjne en Hovedfejl, der berettiger til kraftig Indsigelse ikke alene fra historisk Forsknings Side.

A. Köcher.
